Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра психологічного консультування і психотерапії

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____
"____" _____ 2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ГОСТРИХ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ

Рівень вищої освіти: третій освітньо-науковий рівень

Галузь знань: 05 соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 психологія

Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти

Вид дисципліни: вибіркова

Факультет **психології**

2019 / 2020 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету

"26 " червня 2019 року, протокол № 7

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Кочарян О.С. д. психол. н., професор, завідувач кафедри психологічного консультування і психотерапії
Фролова Є.В. к.психол.н., доцент, доцент кафедри психологічного консультування і психотерапії

Програму схвалено на засіданні кафедри психологічного консультування і психотерапії

Протокол від 31 травня 2019 року № 9

Завідувач кафедри психологічного
консультування і психотерапії _____ О.С. Кочарян

Програму погоджено методичною комісією факультету психології

Протокол від "14" червня 2019 року № 6

Голова методичної комісії факультету психології

_____ Ю.А. Гімаєва

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Психологія гострих та посттравматичних стресових розладів» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії по спеціальності 053 – психологія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Психологія гострих та посттравматичних стресових розладів” є оволодіння теоретичними і практичними знаннями щодо психологічних чинників ризику та антиризику виникнення психічних та психосоматичних захворювань внаслідок травматичної події; змін та трансформацій особистості у постраждалих; проблем гострого та хронічного психоемоційного напруження та його ролі у порушеннях психічного здоров'я; різних сучасних підходів до їх психодіагностики та психотерапевтичного впливу на них.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основні завданнями вивчення дисципліни “Психологія гострих та посттравматичних стресових розладів” пов'язані з формуванням наступних загальних та професійних компетентностей:

- Здатність розв’язувати комплексні проблеми в галузі соціальних і поведінкових наук взагалі та у психологічній сфері зокрема.
- Наявність глибоких обґрунтованих знань з психології, детальне розуміння психологічних процесів і явищ, які відбуваються на рівні особистості та на рівні людських спільнот.
- Здатність реалізувати проекти, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв’язання значущих психологічних, соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем, пов’язаних з психологією особистості, людських груп і спільнот.
- Соціальна відповідальність за результати прийняття стратегічних рішень, пов’язаних з психологічними технологіями та психологічним забезпеченням.
- Виконання оригінальних наукових досліджень з психології на високому фаховому рівні, досягнення наукових результатів, що створюють нові знання, з акцентом на актуальних проблемах з використанням новітніх методів наукового пошуку.

1.3. Кількість кредитів – 5.

1.4. Загальна кількість годин – 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	

4-й	4-й
Лекції	
12 год.	4
Практичні, семінарські заняття	
18 год.	6
Лабораторні заняття	
-	
Самостійна робота	
120	140
Індивідуальні завдання	
Не передбачені	

1.6. Заплановані програмні результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми, аспиранти мають досягти таких результатів навчання:

- Володіти концептуальними та методологічними знаннями щодо розвитку, плину та корекції психологічної дезадаптації, пов'язаної зі стресом, та бути здатним застосовувати їх до професійної діяльності.
- Вміти визначити об’єкт, предмет досліджень психологічної дезадаптації травматичного генезу, використовуючи гносеологічні підходи до розв’язання проблем психологічної науки й практики.
- Описати закономірності, тенденції, моделі, виявлені в процесі реалізації досліджень психологічної дезадаптації травматичного генезу.
- Володіти методологічним і методичним апаратом для вирішення задач діагностики та корекції психологічної дезадаптації травматичного генезу.
- Спланувати та реалізувати на практиці оригінальне самостійне наукове дослідження, яке має наукову новизну, теоретичну і практичну цінність та сприяє розв’язанню проблем діагностики та корекції психологічної дезадаптації травматичного генезу.
- Знайти оригінальне інноваційне рішення, направлене на розв’язання конкретної проблеми психологічної дезадаптації травматичного генезу.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Загальна характеристика стресових та постстресових станів

Тема 1. Вступ до дисципліни.

Предмет галузі, історія її становлення, зв'язок з іншими галузями медичної психології та іншими психологічними дисциплінами. Поняття травмуючої ситуації. Основні напрямки дослідження та задачі. Поняття психологічної травми. Поняття

психологічного захисту. Типи травм. Інфантильна та актуальна травматизація. Концепція Ф. Е. Василюка про переживання як діяльність.

Тема 2. Стрес. Посттравматичний стрес.

Стрес, посттравматичний стрес, кризова ситуація, травмуюча ситуація, екстремальна подія: співвідношення понять. Види травмуючих ситуацій. Принципи та етапи збору анамнестичних даних пацієнтів (анамнез життя та анамнез хвороби), що пережили травматичні події.

Тема 3. Травмуючі події та психічне й соматичне здоров'я людини.

Вплив травмуючих подій на психічне та соматичне здоров'я людини. Поняття та критерії діагностики гострої стресової реакції, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), розладів адаптації. Особливості застосування, принципи аналізу та інтерпретації даних психодіагностичного дослідження хворих, що пережили травматичні події (психодіагностичні методи дослідження особистості, когнітивних функцій, інтерперсональних відношень та ін.).

Тема 4. Психічні розлади внаслідок переживання травмуючих ситуацій.

Фактори ризику та антиризику розвитку психічних розладів внаслідок переживання травмуючих ситуацій. Розлади емоційної, когнітивної та поведінкової сфер особистості. Нав'язливі спогади травматичної ситуації, сновидіння, ангедонія, емоційна відчуженість, заціпеніння почуттів, уникнення стимулів, що нагадують травму тощо.

Розділ 2. Методи та методики психодіагностики кризових станів

Тема 5. Методи діагностики посттравматичного стресового розладу.

Психологічні методи діагностики посттравматичного стресового розладу та інших психічних порушень внаслідок переживання травмуючих ситуацій. Вивчення методів діагностики ПТСР: 1) Місісіпська шкала (воєнний, цивільний варіанти); 2) Шкала оцінки впливу травматичної події (шкала Горовіца), 3) Батьківська шкала для оцінки травматичних переживань дітей; 4) Опитувальник виразності психопатологічної симптоматики (опитувальник Дерогатіс); 5) Шкала депресивності Бека та інші.

Тема 6. Суїцидальна поведінка.

Суїцидальна поведінка як форма кризового реагування. Визначення ступеня суїцидального ризику. Чинники ризику. Вплив травмуючих чинників на суїцидальну поведінку. Хронологія та особливості суїцидальної поведінки (пора року, місяць, день тижню, стать, вік). Суб'єктивні смисл смерті. Етапи суїцидальних тенденцій. Механізм суїцидальної поведінки. Мотиви суїциду. Типи суїциду. Методи діагностики суїцидальних тенденцій: шкала суїцидальності Пейкеля (Paykel Suicide Items; PSI), шкала суїцидального ризику (Г.В. Старшенбаум), шкала оцінки ризику суїциду ((The SAD PERSONS Scale, Patterson et al. 1983).

Психологічна допомога при потенційному суїциді, а також особам, що здійснили суїцид.

Тема 7. Горе як природній та патологічний процес.

Стан горя. Горе як природній та патологічний процес. Психологічний малюнок нормального горя. Стадії переживання горя. Патологічне горе. Психологічна допомога при переживанні горя. Ознайомлення з процедурою психодіагностичного обстеження хворих (присутність при проведенні такого дослідження викладачем). Участь студентів в психодіагностичному дослідженні хворих. Принципи та методи допомоги людині у стані переживання горя. Психологічна допомога на різних стадіях переживання горя.

Розділ 3. Методи, методики та техніки психологічної психотерапії, реабілітації та психопрофілактики гострих та посттравматичних стресових розладів

Тема 8. Загальна психологічна допомога при кризових станах.

Основні принципи психологічної допомоги при кризових станах. Методи кризової психокорекції. Модальності та методи психокорекції травми. Ознайомлення з основними психокорекційними техніками, які використовуються в роботі з хворими, що пережили травмуючі ситуації. Етичні проблеми корекційного впливу.

Тема 9. Когнітивно-поведінкова психотерапія.

Методи когнітивно-поведінкової психотерапії і психокорекції при кризових станах і ПТСР. Методи дисоціації, систематична десенсибілізація, АВС-метод, структурні методи формування навичок подолання стресу.

Тема 10. Сімейна психотерапія при кризових станах.

Сімейна психотерапія при кризових станах. Системна сімейна терапія кризових станів. Формування підтримуючих сімейних стосунків. Ознайомлення з основними психокорекційними техніками, які використовуються в роботі з хворими, що пережили травмуючі ситуації (обговорення плану психокорекційної роботи з хворими, присутність аспірантів при проведенні конкретних технік, обговорення результатів психокорекційного втручання).

Тема 11. Психодинамічні методи та методики

Короткотермінові психодинамічні консультації. Тілесно-орієнтована психотерапія у роботи з кризовими станами. Методи психодрами. Методи та техніки гештальту. Екзистенційне консультування. Особливості застування психодинамічних методів в групах.

Тема 12. **Експірієнтальні та нейрофізіологічні методи**.

Топологічна модель психічного простору. Заторні емоції, структура заторних емоцій. Техніки фокусування. Нейрофізіологічні методи. Техніки релаксації, TRE, аутогенне тренування, техніка калібрування, дихальна техніка, фокус-травматерапія, техніка Шапіро, тощо.

3. Структура навчальної дисципліни

3.1. Денна форма навчання

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	Лекц.	Практ.	І/р	Самост. робота
Розділ 1. Загальна характеристика стресових та пост стресових станів					
Тема 1. Вступ до дисципліни	6	1	0		5
Тема 2. Стрес. Посттравматичний стрес	16	1	1		14
Тема 3. Травмуючи події та психічне й соматичне здоров'я людини.	12	1	1		10
Тема 4. Психічні розлади внаслідок переживання травмуючих ситуації	14	1	1		12
Разом за розділом 1	**48**	**4**	**3**		**41**
Розділ 2. Методи та методики психодіагностики кризових станів					
Тема 5. Методи діагностики ПТСР	12	1	1		10
Тема 6. Суїцідальна поведінка	10	1	1		8
Тема 7. Горе як природний та патологічний процес	12	1	1		10
Разом за розділом 2	**34**	**3**	**3**		**28**
Розділ 3. Методи, методики та техніки психологічної психотерапії, реабілітації та психопрофілактики гострих та посттравматичних стресових розладів					
Тема 8. Загальна психологічна допомога при кризових станах	14	2	2		10
Тема 9. Когнітивно-поведінкова психотерапія	11	1	2		8
Тема 10. Сімейна психотерапія при кризових станах	11	1	2		8
Тема 11. Психодинамічні методи та методики.	13	1	2		10
Тема 12. Експірієнтальні та нейрофізіологічні	19	0	4		15
методи					
Разом за розділом 3	**68**	**5**	**12**		**51**
Усього годин	**150**	**12**	**18**		**120**

3.2. Заочна форма навчання

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	Лекц.	Практ.	І/р	Самост. робота
Розділ 1. Загальна характеристика стресових та постстресових станів					
Тема 1. Вступ до дисципліни	10	0	0		10
Тема 2. Стрес. Посттравматичний стрес	11	1	0		10

Тема 3. Травмуючи події та психічне й соматичне здоров’я людини.	10	0	0		10
Тема 4. Психічні розлади внаслідок переживання травмуючих ситуації	12	1	0		11
Разом за розділом 1	**43**	**2**	**0**		**41**
Розділ 2. Методи та методики психодіагностики кризових станів					
Тема 5. Методи діагностики ПТСР	13	0	1		12
Тема 6. Суїцідальна поведінка	10	0	0		10
Тема 7. Горе як природний та патологічний процес	14	1	1		12
Разом за розділом 2	**37**	**1**	**2**		**34**
Розділ 3. Методи, методики та техніки психологічної психотерапії, реабілітації та психопрофілактики гострих та посттравматичних стресових розладів					
Тема 8. Загальна психологічна допомога при кризових станах	11	1	0		10
Тема 9. Когнітивно-поведінкова психотерапія	13	0	1		12
Тема 10. Сімейна психотерапія при кризових станах	13	0	1		12
Тема 11. Психодинамічні методи та методики.	15	0	1		14
Тема 12. Експірієнтальні та нейрофізіологічні методи	18	0	1		17
Разом за розділом 3	**70**	**1**	**4**		**65**
Усього годин	**150**	**4**	**6**		**140**

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 2. Стрес. Посттравматичний стрес Принципи проведення інтерв'ю та етапи збору анамнестичних даних пацієнтів (анамнез життя та анамнез хвороби), що пережили травматичні події.	1	
2.	Тема 3. Травмуючи події та психічне й соматичне здоров’я людини. Особливості застосування, принципи аналізу та інтерпретації даних психодіагностичного дослідження хворих, що пережили травматичні події. Шкали стресогеності подій.	1	

3.	Тема 4. Психічні розлади внаслідок переживання травмуючих ситуацій. Розгляд факторів ризику та антиризику розвитку психічних розладів внаслідок переживання травмуючих ситуацій. Типи травм. Постстресова психологічна дезадаптація. Посттравматичний розлад.	1	
4.	Тема 5. Методи діагностики ПТСР Вивчення методів діагностики ПТСР: 1) Місісіпська шкала (військовий та цивільний варіанти); 2) шкала для клінічної діагностики ПТСР); 3) опитувальник виразності психопатологічної симптоматики; 4) шкала депресивності Бека; 5) напівструктуроване інтерв'ю для виявлення ознак травматичного стресу у дітей; 6) опитувальник травматичних подій; 7) шкала дисоціації (вибір шкали в залежності від ситуації).	1	1
5.	Тема 6. Суїцідальна поведінка Обговорення суїцидальної поведінки як форми кризового реагування та проблем визначення ступеня суїцидального ризику. Шкала суїцидальності Пейкеля (Paykel Suicide Items; PSI), шкала суїцидального ризику (Г.В. Старшенбаум), шкала оцінки ризику суїциду ((The SAD PERSONS Scale, Patterson et al. 1983).	1	
6.	Тема 7. Горе як природній та патологічний процес. Ознайомлення з процедурою психодіагностичного обстеження хворих. Стадії переживання горя.	1	1
7.	Тема 8. Загальна психологічна допомога при кризових станах. Ознайомлення з основними психокорекційними техніками, які використовуються в роботі з хворими, що пережили травмуючі ситуації. Основні мішені корекційного впливу.	2	
8.	Тема 9. Когнітивно-поведінкова психотерапія Ознайомлення студентів з окремими техніками (систематична десенсибілізація, АВС техніка, дебрифінг, нейролінгвістичного програмування.тощо).	2	1
9.	Тема 10. Сімейна психотерапія при кризових станах. Системна сімейна терапія. Принципи діагностики та впливу. Психодинамічна сімейна терапія. Клієнтцетрована сімейна терапія. Обговорення плану психокорекційної роботи з хворими, присутність аспірантів при проведенні конкретних технік, обговорення результатів психокорекційного втручання.	2	1

10.	Тема 11. Психодинамічні методи та методики. Розгляд особливостей застування психодинамичних методів у групах. Співвідношення актуальної та інфантильної травми.	2	1
11.	Тема 12. Експірієнтальні та нейрофізіологічні методи. Демонстрація техніки фокусування. Нейрофізіологічні методи. Техніки релаксації, TRE, аутогенна тренiровка, техніка калібровки, дихальна техніка, фокустравматерапія, техніка Шапіро, тощо.	4	1
	Разом	**18**	**6**

5.Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Література
		Денна форма	Заочна форма	
1	Вступ до дисципліни. Предмет та задачі курсу. Опрацювання літератури. Основні питання: 1) Поняття психологічної травми; 2) Поняття психологічного захисту; 3) Типи травм; 4) Інфантильна та актуальна травматизація. 5) Концепція Ф. Е. Василюка про переживання як діяльність. Для денної форми – підготовка до лекції.	5	10	**Основна:** 1, 13. **Допоміжна:** 5**,** 6, 8, 11, 13, 19, 24**,** 25, 27, 29.
2	Стрес. Посттравматичний стрес. Опрацювання літератури. Основні питання: 1) гостра та посттравматична реакція на стрес; 2) складники посттравматичної реакції; 3) діагностичні критерії посттравматичного стресового розладу; 4) клінічні та субклінічні форми гострого та травматичного стресу; 5) постстресова психологічна дезадаптація. Для денної форми - підготовка до лекції та семінару; для заочної форми – підготовка до лекції. опрацювання літератури.	14	10	**Основна:** 1, 2, 8, 10, 11, 12 **Допоміжна:** 9, 12, 21, 22, 23, 25
3	Травмуючі події та психічне й соматичне здоров'я людини. Основні питання: 1) вплив психічної травми на тіло; 2) моделі розвитку психосоматичних розладів (психосоматичні теорії); 3) психосоматичні розлади при стресових розладах; 4) психосоматичний континуум; 5) концепція locus minoris resistentiae. Для денної форми - підготовка до лекції та семінару.	10	10	**Основна:** 5, 7, 9. **Допоміжна:** 18, 20

	Опрацювання літератури.			

4	Психічні розлади внаслідок переживання травмуючих ситуацій. Основні питання: 1) розлади емоційної сфери; 2) розлади когнітивної сфери; 3) розлади поведінки; 4) комунікації (відчуженість), 5) смислової сфери (ангедонія, уникнення активної діяльності). Для денної форми - підготовка до лекції та семінару; Для заочної – підготовка до лекції. Опрацювання літератури.	12	11	**Основна:** 9. **Допоміжна:** 2, 9, 10, 22, 28, 30, 33
5	Методи діагностики посттравматичного стресового розладу. Основні питання: 1) Місісіпська шкала (воєнний, цивільний варіанти); 2) Шкала оцінки впливу травматичної події (шкала Горовіца), 3) Батьківська шкала для оцінки травматичних переживань дітей; 4) Опитувальник виразності психопатологічної симптоматики (опитувальник Дерогатіс); 5) Шкала депресивності Бека. Для денної форми - підготовка до лекції та практикуму; для заочної - підготовка до практикуму. Опрацювання літератури.	10	12	**Основна:** 2, 3, 5, 10, 11, 12 **Допоміжна:** 9, 10, 18
6	Суїцидальна поведінка. Основні питання: 1) чинники ризику; 2) особливості особистості, що предиспонують до суїциду; 3) типи суїциду; 4) мотивація та механізм суїциду; 5) психологічна допомога при наявності суїцидальних тенденцій. Для денної форми - підготовка до лекції та практикуму. Опрацювання літератури.	8	10	**Допоміжна:** 1, 3, 4, 16, 26
7	Горе як природній та патологічний процес. Основні питання: 1) психологічний малюнок нормального горя; 2) стадії переживання горя; 3) патологічне горе; 4) Патологічне горе; 5) допомога при переживанні горя. Для денної та заочної форм - підготовка до лекції та практикуму. Опрацювання літератури.	10	12	**Основна:** 6, 15

8	Загальна психологічна допомога при кризових станах Основні питання: 1) Основні принципи психологічної допомоги при кризових станах; 2) модальності психотерапії; 3) методи психотерапії; 4) основні мішені психотерапевтичного впливу; 5) Етика психокорекції. Для денної форми - підготовка до лекції та практикуму; для заочної форми – до лекції. Опрацювання літератури.	10	10	**Основна:** 4, 9, 16 **Допоміжна: 7,** 9, 10, 14, 15, 22, 23, 31, 32
9	Когнітивно-поведінкова психотерапія Основні питання: 1) основні принципи когнітивної корекції кризових станів; 2) основні принципи поведінкової корекції; 3) десенсибілізаціійні методи;	8	12	**Основна:** 4, 16 **Допоміжна:** 7, 9, 10, 14,
	4) метод систематичної десенсабілізації; 5) структурні методи формування адаптивних навичок. Для денної форми - підготовка до лекції та практикуму; для заочної форми – до практикуму. Опрацювання літератури.			22, 23, 32
10	Сімейна психотерапія при кризових станах Підготовка до лекції та семінару - опрацювання літератури. Основні питання: 1) принципи залучення сім'ї до процесу редукції стресових та постстресових розладів; 2) принципи системної сімейної терапії; 3) поняття сімейної межи, подсистем, коаліцій; 4) принципи формування підтримуючих стосунків; 5) формування долаючих навичок. Для денної форми - підготовка до лекції та практикуму; для заочної форми – до практикуму. Опрацювання літератури.	8	12	**Основна: 4, 9, 13, 16** **Допоміжна:** 9, 10, 14, 22, 23, 32
11	Психодинамічні методи та методики. Основні питання: 1) техніка вільних асоціацій; 2) техніка інтерпретації сновидінь; 3) техніка відпрацювання трансферу; 4) техніка укріплення "ego"; 5) техніки психодрами та гештальттерапії. Підготовка до лекції та семінару Самостійна практична робота «Психокорекційна робота з хворими, що пережили травмуючі ситуації». Для денної форми - підготовка до лекції та практикуму; для заочної форми – до практикуму. Опрацювання літератури.	10	14	**Основна:** 4, 9, 16 **Допоміжна:** 9, 10, 12, 22, 23

12	Експірієнтальні та нейрофізіологічні методи методики. Основні питання: 1) техніки фокусування; 2) техніки двох стільців та "пустого" стула; 3) техніки релаксації та техніка Берцелли; 4) дихальні техніки; 5) травма-фокус терапія. Для денної та заочної форм - підготовка до практикуму. Опрацювання літератури.	7	7	**Основна:** 1, 16 **Допоміжна:** 9, 10, 17, 22, 32.
Разом		**120**	**140**	

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

7. Методи контролю

Контроль самостійної роботи здійснюється на основі відповідей на тестові завдання по кожної темі – 1 бал за кожну правильну відповідь: максимум 5 балів за кожну тему. Усього тем – 5 Х 12 = 60 балів. Аспіранти пишуть 3 контрольних роботи – одну за кожним розділом. У першій контрольній роботі – 4 теми Х 5 тестових питань за кожну тему = 20 балів; друга контрольна робота – 3 теми Х 5 тестових питань = 15 балів; третя контрольна робота – 5 тем Х 5 тестових завдань = 25 балів. Цей контроль і є поточним контролем. Ці питання виконуються вдома та приносяться аспірантом на аудиторні заняття. Контрольний лист оцінювання надається аспіранту на останньому аудиторному занятті за розділом.

У якості контрольного семестрового заходу передбачено складання ***заліку.*** Залікова робота є письмовою роботою, яка складається із чотирьох завдань. Якість виконання кожного завдання оцінюється у 10-бальной шкалі.

Залікову роботу розподілено на 10 варіантів. Номер варіанту роботи може бути закріплений за аспірантом шляхом випадкового вибору або за вибором викладача.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота												Разом	Екзамен (Залік)	Сума
Розділ 1				Розділ 2			Розділ 3							
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	Т12	60	40	100
20				15			25							

Таким чином, оцінки за 1, 2 та 3 розділи у сумі дають 60 балів. За залік аспірант отримує 40 балів.

Критерії оцінювання залікової роботи

Бали за контрольне питання	Критерії оцінювання
9-10	У відповіді повністю розкрито зміст питання. Матеріал викладено логічно, аргументовано, мова є грамотною, науковий стиль викладення матеріалу, вільне володіння термінологічним апаратом дисципліни. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та додатковим матеріалом, що винесено для самостійної роботи.
7-8	Відповідь досить повно розкриває зміст питання або розкриває основні (найважливіші) аспекти у запитанні, аспірант володіє термінологічним апаратом дисципліни. У викладеному матеріалу аспірант має помилки із аргументацією відповіді, недостатня логічність та послідовність викладення матеріалу. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та середній рівень володіння додатковим матеріалом.
5-6	Відповідь на контрольне питання є неповною, розкриває тільки деякі аспекти навчального матеріалу. Аспірант припускається помилок у використанні термінології навчальної дисципліни. Рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та додатковим матеріалом є середнім.
3-4	У відповіді допущено суттєві помилки, які свідчать про незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; аспірант слабо володіє термінологією дисципліни.
1-2	Відповідь практично відсутня, аспірант демонструє незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; не володіє термінологією.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Антонова-Турченко О.Г. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання / О.Г. Антонова-Турченко. І.В. Ващенко. – К., 1998. – 289 с.
2. Берман-Полякова О.В. Посттравма: диагностика и терапия. – СПб.: Речь, 2006. – 248 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика. – СПб, 2002.

4. Бурлачук Л.Ф., Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапия: учебник для вузов. – СПб, 2003.

5. Клиническая психология: учебник / Под ред. Б.Д. Карвасарского. – СПб: Питер, 2002.

6. Кочарян А.С. Психология переживаний: учебное пособие / А.С. Кочарян, А.М. Лисеная. Харьков: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2011. – 214 с.

7. Николаева В.В. Влияние хронической болезни на психику. – М., 1987.

8. Пергаменщик Л.А. Посттравматический стресс. – Минск: БГПУ, 2007. 29 с.

9. Психиатрия. Психосоматика. Психотерапия / Под ред. К.П. Кискера и др. – М., 1999.

10. Тарабрина Н.В. Психология посттравматического стресса. – Москва: Изд.-во "Институт психологии РАН", 2009. 302 с.

11. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса. СПб.: Питер. 2001. 268 с.

12. Тарабрина Н.В. Психологическое руководство по психологии посттравматического стресса. Ч 1 и 2. – Москва: "Когито-Центр", 2007.

13. Теория семейных систем Мюррея Боуэна. Основные понятия, методы и клиническая практика / Под редакцией К. Бейкер, А. Я. Варги. Москва: Когито-Центр, 2015. – 508 с.

14. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості / Т.М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

15. Шефов С.А. Психология горя. СПб.: Речь, 2006. — 144 с.

16. Эффективная терапия посттравматического стрессового расстройства / Под ред. Эдны Фоа, Теренса М. Кина, Мэтью Фридмана. – Москва: "Когито-Центр", 2005. – 467 с.

Допоміжна література

1. Аванесов, С.С. Введение в философскую суицидологию / С.С. Аванесов.- Томск: Изд-во Томс. ун-та, 2000. - 124 с.

2. Александровский Ю.А. Пограничные психические расстройства: Учебное пособие. - М.: Медицина, 2000.

3. Амбрумова, А.Г. Предупреждение самоубийств / А.Г. Амбрумова, С.В. Бородин, А.С. Михлин. - М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1980.-164 с.

4. Амбрумова, А.Г. Диагностика суицидального поведения: метод. рук. / А.Г. Амбрумова. - М., 1984. - 48 с.

5. Белов В.Г., Парфенов Ю.А. Психология кризисных ситуаций: учебное пособие. – СПб.: Невский институт управления и дизайна, 2010. 175 с.

6. Блінов О.А. Психологія бойової психічної травми. - Київ: Видавництво НГ, 2016. 183 с.

7. Блинов О.А. Психотерапия посттравматических стрессовых расстройств /./ Проблемы современной науки: сборник научных трудов. – Москва: Логос, 2014. Вып. 13. С. 20-27.

8. Василюк Ф.Е. Психология переживания. Москва: Изд.-во Моск. ун.-та, 1984.

9. Волошин П.В., Марута Н.О., Шестопалова Л.Ф., Лінський І.В. , Подкоритов В.С., Ліпатов І.І., Бучок Ю.С.. Заворотний В.І. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: методичні рекомендації // Харків, ДУ "Інститут неврології,психіатрії та наркології НАМН України", 2014. 80 с.

10. Волошин П.В., Шестопалова Л.Ф., Подкоритов В.С., Марута Н.О., Бачеріков А.М., Панченко О.А., Рачкаускас Г.С., Болотов Д.М., Кожевникова В.А. Посттравматичні стресові розлади: діагностика. лікування, реабілітологія: Методичні рекомендації. Харків, 2002. 47 с.

11. Гуревич П.С. Психология чрезвычайных ситуаций. Москва: Юнити, 2012. 495 с.

12. Кадлер Х.С., Блэнк А.С., Крапник Дж.Л. Психодинамическая терапия посттравматического стрессового расстройства // Журнал практической психологии и психоанализа. 2005, № 2. С. 39-52

13. Калдыш Д. Внутренний мир травмы. – Москва: Академический проспект, 2—1. 368 с.

14. Калмыкова Е.С., Миско Е.А.. Тарабрина Н.В. Особенности психотерапии посттравматического счтресса // Психологический журнал, 2001. Т. 22, № 4. С. 70-80.

15. Каменюкин А., Ковпак Д. Антистресс-тренинг. СПб.: Питер, 2004. – 192 с.

16. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічна оцінка суїцидального ризику у військовослужбовців. Методичний посібник. — К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2019. — 206 с.

17. Кочарян А.С. Переживание как мишень клиент-центрированной психотерапии // Психологічне консультування і психотерапія. 2014. № 1-2. С. 24-36.

18. Малкина-Пых И.Г. Психосоматика: справочник практического психолога. – М., 2005.

19. Малкина-Пых И.Г. Экстремальные ситуации. – Москва: Эксмо. 2006. 960 с.

20. Загуровский В.М. Патогенетическая модель развития психосоматических нарушений // Збірка наукових праць співробітників НМАПО імені П.Л. Шупика. – Київ, 2014, вип. 23, кн. 2. С. 180-187.

21. Михайлов Б.В., Григорович А.А. Посттравматические стрессовые расстройства в различных регионах Украины // Медицинская психология. 2011, № 3. С.6465. 22. Наказ МОЗ України від 23.02.2016 № 121 "Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги "Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад". – Київ, 2016. 56 с.

23. Осипова А.А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях / А.А. Осипова. - Изд. 2-е. Росто н/Д: Феникс, 2006. – 315 с.

24. Почути травму. Розмови з провідними спеціалістами з теорії та лікування катастрофічних досвідів. Інтерв'ю провела Кеті Карут / Пер. З англ. Катерини Диси. К.: Дух і Літера, 2017. – 496 с.

25. Резнікова О.А. Психологія травмуючих ситуацій: лекційний курс та інструктивно-методичні матеріали. Навчально-методичний посібник. Слов'янськ: ДВНЗ ДДПУ, 2018. 173 с.

26. Розанов В.А., Моховиков А.Н., Стилиха Р. Предупреждение самоубийств у молодежи. Семейное руководство. - Одесса: Ветаком, 2002.

27. Сайтс К. Синдром войны: О чем не говорят солдаты / Кевин Сайтс; Пер. С англ. .- Москва: Альпина нон-фикшн, 2013. – 274 с.

28. Сидоров П.И., Парняков А.В. Введение в клиническую психологию. В 2 томах. – М. – Екатеринбург, 2000.

29. Сидоров П.И., Мосягин И.Г., Маруняк С.В. Психология катастроф: Уч. Пособие для студентов вузов / П.И. Сидоров, И.Г. Мосягин, С.В.Маруняк; под ред. П.И. Сидорова. – Москва: Аспект Пресс, 2008. – 414 с.

30. Соколова Е.Т., Николаева В.В. Особенности личности при пограничных нервно-психических и соматических заболеваниях. – М., 1995.

31. Соложенкин В.В. Психологические основы врачебной деятельности. – М., 1997.

32. Сыропятов О.. Дзеружинская Н. Техники психотерапии при ПТСР. – Киев: Украинская военно-медицинская академия, 2014. 320 с.

33. Шестопалова Л.Ф., Болотов Д.М., Кожевникова В.А. Нарушения личностного функционирования у людей, переживших экстремальные события, и их психотерапевтическая коррекция // Український медичний альманах. 2004, № 4 (додаток). С. 123-126.

10. Посилання на інформаційні ресурсі в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. www.koob.ru
2. www.psylib.ru
3. www.psychiatry.ru

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТЕМАМИ

ТЕМА 1

1) Поняття психологічної травми;
2) Поняття психологічного захисту;
3) Типи травм;
4) Інфантильна та актуальна травматизація; 5) Концепція Ф. Е. Василюка про переживання як діяльність.

ТЕМА 2

6) гостра та посттравматична реакція на стрес;
7) складники посттравматичної реакції;
8) діагностичні критерії посттравматичного стресового розладу;
9) клінічні та субклінічні форми гострого та травматичного стресу;
10) постстресова психологічна дезадаптація.

ТЕМА 3

11) вплив психічної травми на тіло;
12) моделі розвитку психосоматичних розладів (психосоматичні теорії);
13) психосоматичні розлади при стресових розладах;
14) психосоматичний континуум;
15) концепція locus minoris resistentiae.

ТЕМА 4

16) розлади емоційної сфери;
17) розлади когнітивної сфери; 18) розлади поведінки;
19) комунікації (відчуженість),
20) смислової сфери (ангедонія, уникнення активної діяльності).

ТЕМА 5

21) Місісіпська шкала (воєнний, цивільний варіанти);
22) Шкала оцінки впливу травматичної події (шкала Горовіца),
23) Батьківська шкала для оцінки травматичних переживань дітей;
24) Опитувальник виразності психопатологічної симптоматики (опитувальник Дерогатіс);
25) Шкала депресивності Бека.

ТЕМА 6

26) чинники ризику;
27) особливості особистості, що предиспонують до суїциду;
28) типи суїциду;
29) мотивація та механізм суїциду; 30) психологічна допомога при наявності суїцидальних тенденцій.

ТЕМА 7

31) психологічний малюнок нормального горя;
32) стадії переживання горя;
33) патологічне горе;

34) Патологічне горе;
35) допомога при переживанні горя.

ТЕМА 8

36) Основні принципи психологічної допомоги при кризових станах;
37) модальності психотерапії;
38) методи психотерапії;
39) основні мішені психотерапевтичного впливу;
40) Етика психокорекції.

ТЕМА 9

41) основні принципи когнітивної корекції кризових станів;
42) основні принципи поведінкової корекції;
43) десенсибілізаціійні методи;
44) метод систематичної десенсабілізації;
45) структурні методи формування адаптивних навичок.

ТЕМА 10

46) принципи залучення сім'ї до процесу редукції стресових та постстресових розладів;
47) принципи системної сімейної терапії; 48) поняття сімейної межи, подсистем, коаліцій; 49) принципи формування підтримуючих стосунків;
50) формування долаючих навичок.

ТЕМА 11

51) техніка вільних асоціацій;
52) техніка інтерпретації сновидінь;
53) техніка відпрацювання трансферу;
54) техніка укріплення "ego"; 55) техніки психодрами та гештальттерапії.

ТЕМА 12

56) техніки фокусування;

57) техніки двох стільців та "пустого" стула;
58) техніки релаксації та техніка Берцелли; 59) дихальні техніки;
60) травма-фокус терапія.